Stichting Vrienden Nederlands Tegelmuseum

Vriendennieuws 2008 – 2

Van de voorzitter

Vooruit een kort woord dan! Geen eindeloze lappen tekst in een jubileumjaar, want wij gaan feest vieren. 2008 is het jubileumjaar, 40 jaren van bloei en vreugde rond de Nederlandse tegel liggen achter ons. Bestuderen, verzamelen, exposeren en genieten van contacten met andere Vrienden. Ook dit jaar is goed ingezet en er zijn twee mooie excursies geweest en een belangrijke expositie van 20e-eeuwse tegels in dit bijzondere tegeljaar. Nu is onze Jubileumjaardag aanstaande, het wordt een bijzondere dag. Door enkele bestuursleden is heel hard gewerkt aan een speciaal en feestelijk programma, een dag op twee locaties. Het dagprogramma is bijgevoegd. Ik spreek de wens uit dat wij met zeer velen onze Jubileumjaardag mogen vieren.

In dit Vriendennieuws leest u meer over positieve, maar ook negatieve zaken. Positief is de aanstaande Jaardag, een nieuw prachtig nummer Tegel, het werken aan het boek der tegelboeken en plannen rond een ander betaalsysteem van de contributie. Negatief is het voelbaar teruglopende ledenaantal van de Stichting door vergrijzing. De uitslag van de enquête op dit punt geeft aan dat maar liefst 80% van de leden 56 jaar of ouder is. Nieuwe aanwas van jongeren zal mogelijk moeten komen uit meer aandacht voor de jongere 20e-eeuwse tegel. En daar – zo blijkt uit diezelfde enquête – zijn weer weinig oudere tinglazuurliefhebbers warm voor te krijgen. Er ontstaan dus twee smaakgroepen. Het moment is gekomen dat het bestuur met de Vrienden een serieus gesprek wil. Een gesprek over de uitslagen van de enquête, over de financiën, over de samenwerking met het museum, kortom over de toekomst van de Stichting. Hebt u ook het beste voor met de toekomst van onze Stichting Vrienden, kom dan naar deze informatie- en discussiemiddag in Amersfoort. Zie hiervoor de bijgevoegde uitnodiging en noteer de datum meteen in uw agenda. 2008 is een bijzonder jaar. Een jaar van terugblik en vooruitkijken. In een uitgebreid artikel in Tegel 36 sta ik stil bij de geschiedenis van de afgelopen 40 jaar en bespreek ik onze zegeningen. Op deze plaats wil ik volstaan om iedereen, die op één of andere wijze een bijdrage heeft geleverd aan de bloei van onze Stichting, heel hartelijk dank te zeggen. Van harte hoop ik u allen op de feestelijke Jubileumjaardag te mogen ontmoeten. Graag tot ziens in Arnhem.

Ger J.M. de Ree, voorzitter

De Jubileumjaardag in Arnhem en Otterlo

Op zaterdag 27 september is het zover. Dan zal de Jaardag, die in het teken staat van het veertigjarig bestaan van de Vrienden, plaatsvinden in Arnhem en in Otterlo. Er zal veel te zien en te horen zijn. We hebben getracht er een feestelijk programma van te maken. Wij zijn 's ochtends te gast in het bijzondere gebouw van het Beekdal Lyceum in Arnhem. Daar zal een zeer gevarieerd programma afgewerkt worden. Ook zal daar de lunch geserveerd worden.

Na de lunch gaan we naar Otterlo; naar "ons" museum.

Mocht u geen vervoer hebben, bericht u dit dan even aan mij. Er zijn genoeg auto's waar u mee kunt rijden.

De kofferbakken worden – anders dan anders – opengesteld tijdens het middagprogramma in Otterlo. De straat voor het museum wordt dan afgesloten, zodat ieder naar hartelust kan rondkijken.

Rond het museum worden kruiswegstaties in de vorm van tegeltableaus opgesteld. Er is een interessante tentoonstelling over het boerenbedrijf op tegels in het museum. Ook treft u speciaal voor deze dag geselecteerde topstukken van de twintigste eeuw uit de KENC-collectie aan. Verder komen de Portugalgangers op een leuke manier in beeld. En, wij heffen het glas op het welzijn van de Vrienden en van het Nederlands Tegelmuseum. Het is dus zeer de moeite waard om deze dag mee te maken We hopen dan ook op een grote opkomst. Het programma vindt u elders in dit Vriendennieuws

Ik zou zeggen, namens het bestuur van de Vrienden: komt allen!!!

Vries Kool

Plaatsreservering Jaardag voor slechthorenden

Het bestuur is ter ore gekomen dat slechthorenden achter in de zaal moeite hebben om de lezingen op de Jaardag te volgen. Vrienden die daar prijs op stellen kunnen een plaats reserveren op de eerste rijen.
Bel daarvoor Marianne Holtkamp, 0514 604433,
of mail naar marianne.holtkamp@planet.nl.

Ruilmiddag

De middag van de Jubileumjaardag staat in het teken van ontmoeten en verzamelen. Voor één keer mogen uw tegels mee naar binnen in het museum. In de koffiekamer en bij mooi weer ook in de patio is er gelegelegenheid om uw tegel(s) te ruilen.

In memoriam Prof. Dr. Ad van der Woude

Prof. Dr. Ad van der Woude is een energieke voorzitter van de Stichting Nederlands Tegelmuseum te Otterlo geweest. Hij liet zich graag met professor aanschrijven. Als publicist en als hoogleraar van de leerstoelgroep Agrarische geschiedenis te Wageningen genoot hij grote, internationale faam. Terecht mocht hij op zijn bijdrage aan de wetenschap trots zijn. Na zijn emeritaat had hij stukje bij beetje de universiteit en divers redactiewerk losgelaten. Voor het Tegelmuseum had hij tot op het laatst van zijn leven projecten onder handen. Dat hield hem op de been sinds zijn vrouw vorig jaar was overleden en hij zich eenzaam voelde. Die projecten hadden te maken met zijn idee om naast het Nederlands Tegelmuseum in Otterlo ook een buitenmuseum in de stad Ede te maken. Niet zo gek gezien de prachtige tegeltoepassingen die wij kennen aan gebouwen uit de 20e eeuw. Gemaakt door kunstenaars als Maurits Escher, Karel Appel en die van de experimentele afdeling van De Porceleyne Fles. Over dit onderwerp heeft hij, ook voor de Vrienden, enkele boeiende lezingen gegeven.

Vlak voor zijn overlijden heeft hij nog de eerste tegeltoepassing – een kunstwerk van Marieke Bouman – in de stad Ede kunnen onthullen. Een ander project – hij heeft daarvan de uitvoering niet meer kunnen meemaken – betreft de ontwikkeling van een negental serica tegels (producent Goedewaagen),waarvan twee tegels bij een bezoek aan het Nederlands Tegelmuseum zijn te verwerven, en waarvan de overige zeven te verzamelen zijn bij diverse eetgelegenheden in en rond Ede. Samen vormen deze ‘koppen’ (ontwerp Marieke Bouman) een fraai ‘tableau’.

Uit een prachtige toespraak, door zijn zoon uitgesproken tijdens zijn uitvaart, bleek wel dat de overledene drommels goed van zichzelf wist dat hij arrogant en minder geïnteresseerd in het verhaal van de ander kon zijn. Een karakter-eigenschap waarmee hij ook zelf wel eens moeite had.

In een bestuursvergadering op 11 juni 2008 in het Nederlands Tegelmuseum heb ik hem voor het laatst ontmoet. Enkele dagen later, op zaterdag 14 juni, is hij plotseling overleden. Wij zijn hem erkentelijk voor al het werk dat hij achter de schermen heeft verzet.

Vooral zijn inzet, samen met de andere leden van het bestuur Nederlands Tegelmuseum, om een nieuwe en veel ruimere huisvesting te verkrijgen voor ons Nederlands Tegelmuseum. Deze laatste wens gerealiseerd te krijgen is hem helaas niet meer gegund.

Ger J.M. de Ree, voorzitter Vrienden

Bestuursmededelingen

- Bestuursperikelen. Daar waar goedwillende mensen samenwerken, kunnen ook misverstanden ontstaan. In ons huidige bestuur is momenteel sprake van zo’n misverstand. De valkuil is het geplande jubileumboek met daarin opgenomen tegels uit de collecties van de Vrienden en het museum. Door de tijdsdruk en het niet duidelijk doorspreken van alle aspecten van een dergelijk omvangrijk project is er ‘gedoe’ binnen het bestuur ontstaan. Het gevolg hiervan is dat drie bestuursleden, t.w. Marieke Bruil, Rieuwert Dijkema en Vries Kool, hun bestuurstaak na de Jaardag 2008 voortijdig zullen neerleggen. Het is spijtig te moeten vaststellen dat wij over een creatief onderwerp als een jubileumboek moesten struikelen. Wij nemen op de Jaardag onder grote dank en waardering voor hun inzet dus afscheid van drie positief ingestelde bestuursleden die zich een vervolg binnen het bestuur ook anders hadden voorgesteld. Het bestuur zal verder gaan met vijf bestuursplaatsen. Het aangekondigde vertrek van de voorzitter zal tijdelijk worden opgeschort. Er is per direct één bestuursfunctie vacant.
- Het jubileumboek van de Vrienden zal niet in 2008 kunnen verschijnen. Maar er is goed nieuws. Er is een uitgever gevonden, het boek wordt groter dan aanvankelijk gedacht. Er zullen vele toptegels in worden afgebeeld en het boek zal mogelijk verschijnen in zes talen. Het verschijnt nu onder voorbehoud september 2009. Voor verdere vragen neemt u a.u.b. contact op met ons secretariaat.
- Zoals u mogelijk al weet is de ledenadministratie en de dagelijkse financiële administratie ondergebracht bij de nieuw aangestelde administrator. Deze functie wordt ingevuld door Ger de Ree te Amersfoort. Tonny Pijper blijft de eindverantwoordelijke penningmeester in het bestuur. Per 2009 zult u aan het begin van het jaar een aparte rekening voor het lidmaatschap met de lidmaatschapkaart(en) ontvangen. Deze kaart wordt verstrekt op basis van uw lidmaatschapkeuze van het vorige jaar. Met deze nieuwe maatregel komt de mogelijkheid om te betalen tijdens de Jaardag m.i.v. 2009 te vervallen!

Museumsteun

Op mijn vorige oproep om enkele Vrienden bereid te vinden vrijwilligerswerk te doen in het museum, is niet of nauwelijks gereageerd. Ik schreef toen: “Er zijn enkele Vrienden actief in het museum, maar er zijn enkele honderden vrienden lid. Die verhouding zou wel iets anders mogen.”

Nogmaals een verzoek om u, indien u enige tijd ter beschikking wilt stellen, aan te melden bij Johan Kamermans. Er zijn veel verschillende werkzaamheden mogelijk!

Vries Kool

Even voorstellen: Leo van Druten

Zo omstreeks mijn twaalfde jaar ben ik begonnen met het verzamelen van tegels. Als klein kind was ik al geïnteresseerd in de natuur, kunst en oudheidkunde én geneigd tot het bijeenbrengen van verschillende zaken. Dit heette, kortweg, sparen. Ik spaarde suikerzakjes en proefmonsters en later speldjes. Het was op den duur niet bevredigend, vooral ook omdat iedereen suikerzakjes en speldjes spaarde.
Mijn belangstelling voor de natuur én het feit dat we aan zee woonden zorgden ervoor dat ik schelpen en, meer nog, fossielen ging verzamelen. Dit was al 'volwassener en echter', gaf meer voldoening en zette aan tot studie. Haaientanden en andere fossielen deden de gedachten afdwalen naar voorwereldlijke tijden, terwijl kauri's of 'keutjes' die je op het strand tussen Westkapelle en Domburg kon vinden, het meer nabije verleden, de tijd van de V.O.C. tastbaar maakten. Oost-Indië vaarders brachten deze schelpen mee en het heette dat een van deze schepen op de Domburger Rassen vergaan was. Dit verzamelen hield ik lang vol, maar ik schonk mijn fossielen uiteindelijk aan het fossielenmuseum in Oostkapelle.
Het was in de bibliotheek van Vlissingen, dat mij het boekje ´Tegels´ van Dingeman Korf onder ogen kwam. Ongeveer in dezelfde tijd begon in Vlissingen de sloop van een gedeelte van de oude binnenstad, te beginnen bij de Oude Markt en de Lange Zelke. In de omgewoelde grond waren overal scherven van tegels te vinden. Ik leende het bewuste boekje en begon de tegelscherven mee naar huis te nemen. Aan de hand van de tekeningen van Korf kon ik mij een beeld vormen van de complete tegel. Dit was het helemaal, ik besloot tegels te gaan verzamelen. Tegels waren de handzame combinatie van tekenkunst, oudheidkunde en materiaal. Het glanzende glazuur, de kleuren en de vlotte tekening, alles vond ik aantrekkelijk.
Mijn 'echte' verzameling begon met de aankoop van twee tegeltjes in een uitdragerij, een kinderspelletje en een landschaptegel, beide beschadigd. Ze kostten 2 gulden, afdingen durfde ik niet. De tegel met de touwtjesspringers heb ik uit sentimentele overwegingen nog altijd.
Aan de Oude Markt was de viswinkel van Frans de Muynck gevestigd. Frans was een verwoed verzamelaar, die mijn tegelmanie behoorlijk stimuleerde. Hij had zijn aanzienlijke verzameling in zijn winkel uitgestald en menige fraaie tegel verwisselde daar van eigenaar voor een maaltje vis. Boven de ovens waarin Frans zijn vis bakte had hij rekken aangebracht waarop zijn tegels uitgestald waren. Door de altijd aanwezige oliewalm waren de tegels met een dun laagje vet bedekt, wat hun kleuren zeer ten goede kwam. Tot op de dag van vandaag heb ik de - Proustiaanse - ervaring dat ik geen gebakken vis kan ruiken zonder aan tegels te denken.
Mijn eerste, min of meer gave tegels vond ik in de Vrouwestraat, blauwe tegels met vliegende vissen en grote ossenkophoekvullingen. Ik zat nog op de lagere school toen ik een mooie medaillontegel aan mijn verzameling kon toevoegen. Er was een stiertje, met een ring door de neus, op afgebeeld. Helaas was hij beschadigd, maar het was de moeite de tegel te restaureren en nog altijd bewaar ik hem, hoewel ik een hekel heb aan tegels die 'bijgeknoeid' zijn. Vanaf dat moment breidde mijn verzameling zich gestaag uit. Een memorabel moment was ook de dag dat ik uit school kwam en mijn moeder zich een beetje merkwaardig gedroeg. Ik begreep het niet tot ik de kamer binnenstapte en een prachtige gekleurde fruitschaaltegel op een stoel zag staan, het opengeslagen boekje van Korf ernaast. Het ging haar natuurlijk om mijn reactie, die ik mij tot op de dag van vandaag herinner. Ze had hem bij een werkman, die hem bij het graven van een sleuf gevonden had, geruild voor een pakje shag.
Op de middelbare school kwam ik in contact met leraren, de heren de Bree en Jacobs, die ook tegels verzamelden. De Bree had een rekje met mooie tegels thuis maar de verzameling van Jacobs was de absolute top. Nog steeds beschouw ik die verzameling als de mooiste die ik gekend heb, al is hij inmiddels niet meer compleet. Jacobs hield mij voor dat ik op kwaliteit moest verzamelen, kwaliteit in alle opzichten: gaafheid, glazuur, kleuren, tekening enzovoorts. Van beschadigde en/of gerestaureerde tegels zou je later altijd spijt krijgen. Nu was ik voor wat het aanleggen van mijn tegelverzameling betreft niet aangewezen op de handel, ik vond mijn exemplaren op de sloopterreinen en in de krotten van de Vlissingse binnenstad. Beschadigingen nam ik op de koop toe. Nu ik zelf van de kunsthandel afhankelijk ben als ik mijn verzameling wil uitbreiden, neem ik de lessen van Jacobs ter harte en stel eisen. Zo kocht ik ooit een kwadraattegel voor 1900 gulden op de veiling van Glerum, een ongehoord hoog bedrag voor een tegel. Toch is het in alle opzichten een topstuk waarvan ik de aankoop nog geen seconde betreurd heb. En nu? Voor hetzelfde bedrag in euro's is hij zó verkocht, al is dat het laatste wat ik wil.
Ik ben dus nu 45 jaar bezig met verzamelen. Het opgraven of anderszins 'vinden' van tegels is helaas zo goed als onmogelijk geworden. Wat mij altijd stimuleerde bij het aanleggen van mijn verzameling was het persoonlijke verhaal achter de tegel. Voor (veel) geld kun je op een veiling of in de handel een mooi stuk kopen en dat is het dan. Zo denk ik met veel plezier terug aan bepaalde vondstomstandigheden. Die mistige decemberdag bijvoorbeeld, toen ik na een hele dag

vruchteloos graven nog één keer mijn schop de grond instak en een prachtige kwadraattegel vond. Of die avond dat ik op tegels stuitte en besloot door te graven hoewel er voor de volgende dag een zwaar wiskundeproefwerk op het programma stond. Toch blijven ook nu nog steeds verrassende vondsten mogelijk. Zo bespeurde ik afgelopen zomer bij een boedelveiling twee tegeltjes in een doos met oude borden. Een van die tegels was een elegante bloemenvaas met een gezichtsmaskertje, niet echt heel zeldzaam, maar je ziet ze weinig. In een armoedig lijstje en met een vieze bruine aanslag bedekt. 40 euro zou ik er voor over hebben, geen cent meer. Op de veiling was geen belangstelling, voor 20 euro was het lotje voor mij (met op de koop toe 20 leuke ouderwetse borden) Eenmaal uit de lijst en schoongemaakt bleek het een puntgaaf juweeltje en de uitdrukking van het gezichtsmasker sprak boekdelen. ‘Goed gedaan jochie!’
Leo van Druten

Relatie Stichting Vrienden en Stichting Tegelmuseum

Uit reacties van Vrienden blijkt regelmatig, dat het niet voor iedereen duidelijk is wat de competenties en verantwoordelijkheden van de Stichting Vrienden Nederlands Tegelmuseum zijn.
In Otterlo staat een gebouw en er is personeel. En er zijn om juridische redenen twee aparte stichtingen: Het bestuur Stichting Nederlands Tegelmuseum bestuurt de instelling, dus gebouw en personeel. In dat gebouw bevinden zich collecties tegels. Het bestuur Stichting Tegelmuseum ‘It Noflik Sté’ is voor de collecties verantwoordelijk. De bestuursleden zijn echter dezelfde personen. Deze zijn: voorzitter, vacant; secretaris, Simon van den Bergh; penningmeester, Wim Sterkenburg; bestuurslid, Willem Hollander; bestuurslid, vacant; waarnemend lid zonder stemrecht, Ger J.M. de Ree. Ook de directeur, Martin van Meurs en de conservator Johan Kamermans wonen de vergaderingen bij.

Onze Stichting Vrienden Nederlands Tegelmuseum is dus een derde Stichting rond het Tegelmuseum. Via de voorzitter is er geregeld contact in de vergaderingen van de museumbesturen. Begin dit jaar is afgesproken éénmaal per jaar een gemeenschappelijke vergadering van alle bestuursleden van de drie stichtingen te houden. Een eerste vergadering heeft plaats gevonden. Het is de bedoeling dat in die vergaderingen punten aan de orde komen die te maken hebben met de voortgang van het museum, de exposities, de publicaties, de jaarlijkse bijdrage van de Vrienden aan het museum, de relatie van de Vrienden tot het museum, (internationale) contacten, de Vriendensteun, en er worden nieuwe ideeën en wensen uitgewisseld. Zo hebben de Vrienden recentelijk het idee van de directeur omarmd om het project *in situ registratie* aan te pakken. En inderdaad, u ziet daarvan al de eerste mooie resultaten op onze website. Ook is de presentatie van de tegelcollectie in het museum op voorstel van de Vrienden aangepakt. Zomaar enkele voorbeelden.
Het zal u duidelijk zijn, en dat is goed om nog eens te onderstrepen, dat de Vrienden niet de baas zijn in het museum. Onze ideeën worden aangehoord, er wordt naar geluisterd, maar het museum kan zijn eigen koers varen. Met die status hebben wij als Vrienden 40 jaar geleefd. Maar er bestaat steeds meer de behoefte bij het bestuur van de Vrienden om meer betrokken te worden bij het beleid van het Tegelmuseum voor wat betreft de tentoonstellingen en de collectie. Onze statuten geven aan waarvoor wij er precies zijn. In het kort is dat: het kweken van belangstelling voor en het daadwerkelijk steunen van het Nederlands Tegelmuseum en het bevorderen van kennis van tegels en de verschillende vervaardigingstechnieken. Om dit doel waar te kunnen maken hebben Museum en Vrienden elkaar hard nodig. Niet alleen op basis van informele contacten, maar ook op basis van formele afspraken. Alleen dan kunnen wij samen het museum verder uitbouwen en tot verdere bloei brengen en onze verantwoordelijkheid volledig waar maken.
Ger de Ree

Reactie op de uitslag van de enquête van de redactie van *Tegel*

Op 18 augustus heeft de redactie de laatste werkzaamheden verricht voor *Tegel* 36. Tijdens deze bespreking is ook kort stilgestaan bij de uitslag van de enquête voor wat betreft de rubriek *Tegel*. In een volgende vergadering van de redactie wordt uitgebreider ingegaan op deze enquête. Dan komt de eventuele ondersteuning vanuit de Vrienden aan de orde en zal ook nader worden ingegaan op de - soms tegengestelde - individuele kanttekeningen. Voor nu volstaat de redactie met de constatering dat in algemene zin het redactiewerk voor *Tegel* positief wordt gewaardeerd. De redactie voelt zich daardoor in haar werkzaamheden bevestigd en is daarvoor erkentelijk. Tevens neemt de redactie zich voor - op basis van deze uitkomsten - de continuïteit in de toekomst te waarborgen.
Maarten van Veen, redactiesecretaris.

Uitslag enquête

De respons op de begin dit jaar met het Vriendennieuws meegestuurde enquête was ongekend groot. Maar liefst 164 begunstigers (33% van het totale aantal) stuurden de enquête ingevuld retour.
De resultaten geven veel inzicht in de waardering van onze activiteiten en bevestigen tevens de wat zorgelijke ontwikkeling van een sterk verouderend ledenbestand. Van de groep Vrienden die de enquête invulde (in het vervolg kortweg Vrienden genoemd) is 95,7% ouder dan 40 jaar. 36% is ouder dan 70 jaar en slechts 0,6% is 25 jaar of jonger.
De Vrienden zijn in het algemeen trouw, 85,1% is 5 jaar of langer begunstiger en 39,1% meer dan 20 jaar. Van de ruim 74% van de Vrienden die beschikken over internet bezoekt 61,5% de website van het Nederlands Tegelmuseum (in het vervolg kortweg NTM genoemd) en de Vrienden minstens één keer per jaar. Ruim 38% doet dat nooit. Het gemiddelde waarderingscijfer voor de website is 7,5.
Als drie belangrijkste redenen om begunstiger van de Stichting Vrienden Nederlands Tegelmuseum te worden, werden het verzamelen van tegels (23,5%), de interesse in tegels (20,5%) en de sympathie voor het NTM (18,7%) opgegeven. Ook onze jaaruitgave *Tegel* scoorde hoog.
Het verzamelgebied bestrijkt voornamelijk tegels uit de 16de t/m 18de eeuw (67,3%). 19de-eeuwse tegels scoren 18,1% en 20ste-tegels 14,6%. Bijna 41% van de Vrienden verzamelt tinglazuurtegels in het algemeen en bijna 30% verzamelt tegels met een bepaald thema. Ruim 40% van de Vrienden bezoekt het NTM minder dan 1 keer per jaar of nooit. Als belangrijkste reden wordt de afstand genoemd (42,2%). De vaste collectie 17de en 18de-eeuwse tegels blijkt het meest aan te spreken (49,3%). De tevredenheid over de inrichting van het NTM is groot, 79,2% bestempelt die als goed. Suggesties voor verbetering zijn o.a. het maken van een rondgang en een grotere of nieuwe behuizing.
Een ruime meerderheid (67,3%) staat achter de aankoop van tegels van 20ste en 21ste-eeuwse Nederlandse ontwerpers. Een nog grotere meerderheid (87,8%) stemt in met het beleid van het NTM mee te gaan in de digitalisering.
Opvallend is dat 38,4% van de Vrienden de Jaardag de afgelopen 5 jaar nooit bezocht. De overige 61,6% bezocht de Jaardag de laatste 5 jaar 1 tot 5 maal. In het algemeen worden de verschillende onderdelen van de Jaardag als goed gewaardeerd. Hoogste gemiddelde cijfer kregen de lezingen over tinglazuur tegels (7,9), laagste gemiddelde cijfer de lezingen over 19de en 20ste-eeuwse tegels (6,8). 77,5% van de Vrienden geeft aan niets te missen op de Jaardag. De overige 22,5% mist bijvoorbeeld de contacten met andere Vrienden of een ruilbeurs.
Het Vriendennieuws wordt door 62,7% van de Vrienden van A tot Z gelezen. Minimaal wordt het doorgebladerd. De waardering voor de verschillende rubrieken is goed. De gemiddelde cijfers variëren van 7,5 tot 7,9. Een aantal Vrienden (14,6%) geeft aan iets te missen, waaronder b.v. informatie over veilingen, rubrieken om tegels te ruilen en stukjes waarin verzamelaars vertellen over nieuwe vondsten of bijzondere tegels.
Onze jaaruitgave *Tegel* wordt door 56,1% van de Vrienden helemaal gelezen en 32,7% leest een aantal artikelen. Minimaal wordt de uitgave doorgebladerd of worden de plaatjes bekeken. De huidige verdeling van artikelen wordt door 89,2% als goed bestemd. 10,8% vindt dat het beter kan en noemt daarbij minder stukken over moderne tegels of meer over 16de en 17de-eeuwse tegels. Maar ook is er de vraag om meer over 20ste-eeuwse tegels. Tegenstrijdige belangen dus. 26,1% van de Vrienden mist iets in *Tegel*. Technieken en vloertegels worden meerdere malen genoemd. Wat betreft de lengte van de artikelen in *Tegel* is 89,4% van de Vrienden tevreden. De opname van een interview met een verzamelaar of onderzoeker valt in goede aarde, 86,6% van de Vrienden vindt het een goede aanvulling. Met de huidige vormgeving van *Tegel* is 95% van de Vrienden tevreden. Het aantal pagina´s in *Tegel* wordt door 73,8% van de Vrienden als goed ervaren. 24,4% zou liever meer pagina´s hebben. Tegen advertenties in *Tegel* heeft slechts 24,4% van de Vrienden bezwaar.
Van de Vrienden die de enquête invulden geeft 57,7% aan verhoging van de contributie de oplossing te vinden voor het financiële tekort van de Stichting. 32,1% zoekt de oplossing in andere zaken zoals bijvoorbeeld sponsoring en adverteren.
Het bestuur Vrienden, de directie Nederlands Tegelmuseum en de redactie Tegel zullen de uitslag van deze enquête in het beleid van de komende jaren verwerken. Wilt u meepraten over hoe de uitslag van deze enquête verwerkt gaat worden in het beleid van de komende jaren? Kom dan naar de informatie- en discussiemiddag op 22 november (zie de uitnodiging bij dit Vriendennieuws).
Wilt u de volledig uitgewerkte enquête ontvangen? Bel dan 0514 604433 of stuur een mail naar marianne.holtkamp@planet.nl.
Marianne Holtkamp-Florschütz

Museum

Nieuws uit het museum
Laat ik beginnen met het droevige nieuws dat Ad van der Woude, de voorzitter van het bestuur van het Nederlands Tegelmuseum is overleden. Ad van der Woude heeft zich tien jaar lang ingezet voor het museum waarbij hij helaas zijn liefste wens, een nieuw en groter onderkomen van het museum niet heeft kunnen realiseren.
Wel maakte hij nog het begin mee van het zogenaamde Buitenmuseum. Dat is een poging om van Ede, een bijna tegelloze stad, toch een stad met een kleine tegeltraditie te maken door het plaatsen van tegelwerken op blinde muren. Recent is de eerste muur opgeleverd met daarin 13 werken van de kunstenares Marieke Bouman. Ad van der Woude heeft hier nog net de realisatie van meegemaakt.
Wat hij niet meer mee zal maken is een ander initiatief van zijn hand de "restauranttegels". Het gaat hierbij om 9 tegels, eveneens van de hand van Marieke Bouman, die men kan verkrijgen door in de bij dit initiatief aangesloten restaurants te gaan eten. Er doen 7 restaurants in Ede mee, de 2 overige tegels zijn in het museum te verkrijgen. Dit project gaat binnenkort van start en kan in andere plaatsen nagevolgd worden.

De belangrijkste nieuwe activiteit in het museum die momenteel gaande is, is het opplakken van de kruiswegstatie uit de gesloopte kerk De Liefde van architect Cuypers in Amsterdam. Het betreft 14 tableaus van elk 297 tegels. Ze zijn ontworpen door Cuypers en geschilderd door Joseph Witte, werkzaam bij de tegelbakkerij van Jan van Hulst in Harlingen. De tegels bevonden zich al 20 jaar in het depot van het museum in afwachting van een sponsor voor het dure plaatmateriaal dat nodig is om de tegels op te plakken. De provincie Gelderland en het Prins Bernhard Cultuurfonds Gelderland hebben het benodigde geld nu beschikbaar gesteld. Deze indrukwekkende statie zal vanaf 26 oktober te zien zijn in het museum en tevens worden begeleid door een publicatie.
Verder staat op stapel de opbouw van het kunstwerk van Oxenaar in het voorjaar van 2009. Dit twaalf meter lange kunstwerk, opgebouwd uit natuursteen en keramische elementen, is enkele jaren geleden door ons van de sloop gered en vanuit Zeist naar een kazerneterrein in Ede gebracht. Inmiddels zijn de keramische elementen die beschadigd waren door

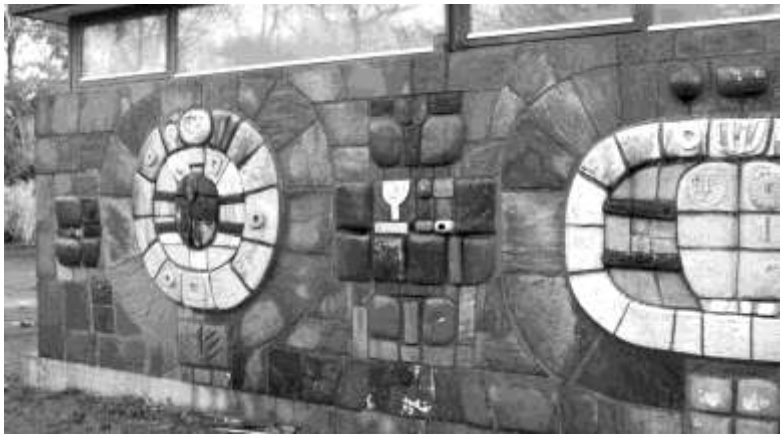

Joop van der Werf hersteld en is alles overgebracht naar het museum. Met de subsidie van het SNS-Reaalfonds wordt nu ook de opbouw mogelijk. Dit kunstwerk moet ons museum, dat nog steeds de uitstraling heeft van een bungalowpark, meer smoel geven.
De herinrichting van het museum nadert intussen zijn einde en ook de zalen hebben nu een andere nummering gekregen die aansluit op de logica van het getoonde werk.
Binnenkort gaat een subsidieaanvraag de deur uit voor het digitaliseren van onze volledige tegelcollectie. Vorig jaar werd een subsidie verkregen van € 30.000 om een informatieplan te schrijven en de goedkeuring op dit plan stelt ons nu in staat om uitvoeringssubsidies aan te vragen.
Tenslotte is op 26 juli de tentoonstelling over de landbouw op tegels geopend. Centraal staat een tegeltableau van 11 m lang en 60 cm hoog van Plateelbakkerij Delft, afkomstig uit een bakkerij in Kralingen.
Martin van Meurs
Directeur Nederlands Tegelmuseum

Exposities in het Nederlands Tegelmuseum

Het boerenbedrijf op tegels
26 juli – 20 oktober 2008
De kern van de tentoonstelling wordt gevormd door een omvangrijk tableau van ruim 11 meter lang en 60 cm hoog. In een doorlopend verhaal zien we de opeenvolgende werkzaamheden van de landbouw: het

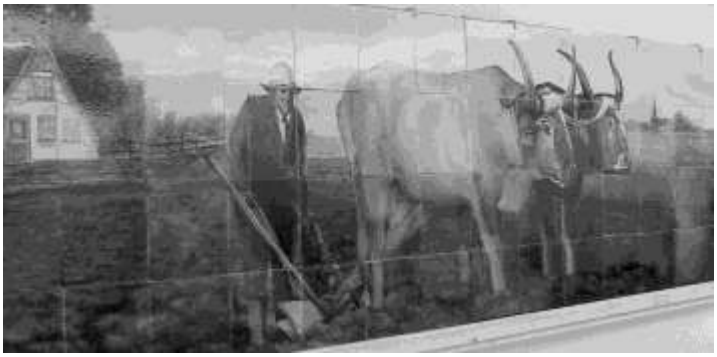

ploegen van het land, het oogsten en het dorsen van het graan. Tenslotte wordt de oogst naar een molen gebracht. Deze betegeling is oorspronkelijk afkomstig uit een bakkerij die zich in Kralingen bevond. De tableaus zijn rond 1910 gemaakt door de in Hilversum gevestigde PBD (voluit 'Plateelbakkerij Delft'). Daarnaast worden tableaus vanaf de achttiende eeuw getoond, die afkomstig zijn uit oude boerderijen, waarop eveneens het boerenleven is uitgebeeld. Tevens zullen tijdens de tentoonstelling in de museumtuin enkele oude tractoren te zien zijn.

KENC-collectie
t/m 19 oktober 2008
De KENC collectie - de keramiekverzameling van Bert-Jan Baas - omvat Nederlandse tegels en keramiek uit de periode 1880-1980. Het doel is om van zoveel mogelijk fabrikanten, kunstenaars en keramisten werkstukken in de collectie te hebben. Daarnaast wordt gezocht naar voorbeelden van de verschillende keramische technieken die zijn toegepast. Zodoende ontstaat een overzicht van wat er in Nederland op keramisch gebied zoal is gemaakt in de genoemde periode, een periode waarin een grote diversiteit aan keramische producten tot stand is gekomen. Een tweede aspect aan de KENC collectie is dat het als bron voor kunst)historisch onderzoek dient. De gehele collectie is ondergebracht in het Keramisch Museum Goedewaagen te Nieuw-Buinen waar het toegankelijk is gemaakt voor wetenschappelijk onderzoek. Op deze expositie wordt een deel van de tegel-collectie getoond. In het verleden heeft het accent vooral op tegels met streekdrachten en landschappen gelegen, daterend uit de periode 1890-1920. Daarnaast werden tegels van verschillende kunstenaars verbonden aan keramiekfabrieken verzameld.

Voor vragen of opmerkingen kunt u per email contact opnemen met Bert-Jan Baas: j.b.baas@rug.nl

Kruiswegstatie ‘De Liefde’
26 oktober 2008 - 18 januari 2009
2008 is uitgeroepen tot Jaar van het Religieus Erfgoed. In dat kader heeft het museum subsidie verkregen om een tot nu toe verborgen schat uit haar depot klaar te maken voor expositie en publicatie. Het betreft een complete kruiswegstatie die op tegels is geschilderd: 14 tableaus van elk 297 tegels, 4.258 tegels totaal, samen ruim 60 m^2.

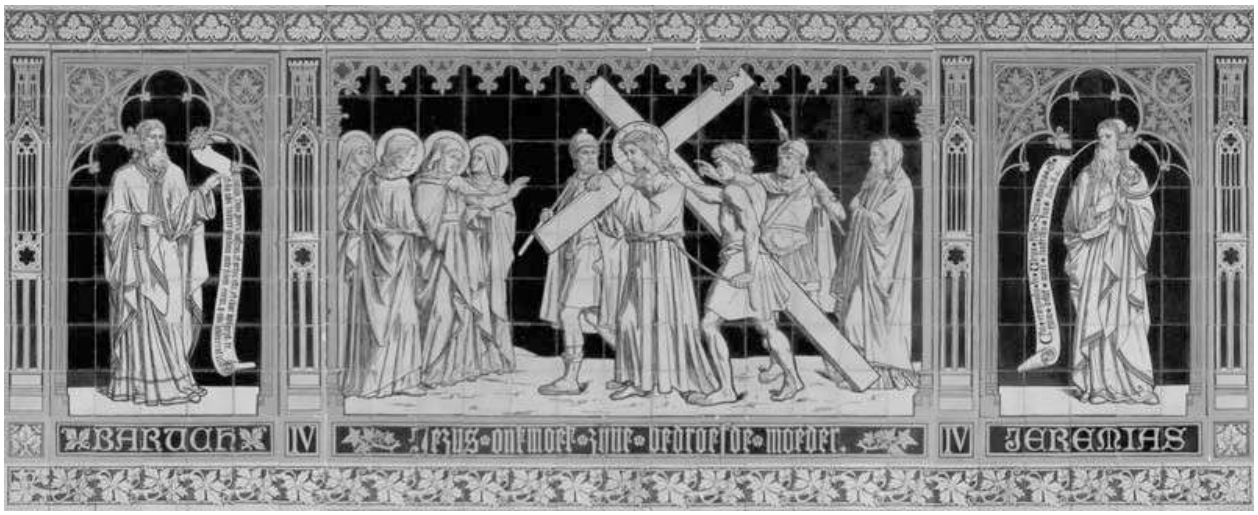

Vriendenvitrine

Schepen op oude en moderne tegels
De Vriendenvitrine met schepen van Minne Nieuwhof is nog tot 31 oktober te zien.

Wapentegels Porceleyne Fles en Westraven,
31 oktober 2008 tot 27 februari 2009
Ongeveer tien jaar geleden ben ik begonnen met het verzamelen van wapentegels van Porceleyne Fles en Westraven. Al vele jaren heb ik belangstelling voor heraldiek, wat zich met name uit in een grote verzameling boeken. Min of meer bij toeval ben ik met tegels begonnen. In 1988 had ik een tegeltje gevonden met het wapen van Deventer, waar ik op dat moment nog geen jaar woonde. Jaren later zag ik in een etalage tegels van de provincies Groningen en Overijssel. Zo kocht ik heel langzaam af en toe een tegel. Gaandeweg ontdekte ik verschillende vormen of types en dan komen vanzelf de vragen op: Is daar informatie over bekend, welke tegels zijn gemaakt?
Door een bezoek aan het Tegelmuseum kwam ik in contact eerst met Frans Landzaat en daarna met Jan Pluis. Voor een belangrijk deel konden zij mij verder helpen met mijn vragen.
In die tijd ben ik ook begonnen naar beurzen en markten te gaan waar ik diverse mensen heb ontmoet die mij hebben geholpen mijn verzameling uit te breiden. Inmiddels bestaat de tegelverzameling uit bijna 1000 stuks, overigens niet alleen wapens, maar ook bijvoorbeeld dieren en schepen.
In de vriendenvitrine kunt u een dwarsdoorsnede zien van de verschillende wapentegels zoals die door beide fabrieken zijn gemaakt in de 20e eeuw, onder andere: Nederlandse provincies en plaatsen, landenwapens, wapens van Belgische en Canadese provincies, Indische wapens, religieuze wapens, hier en daar uitgebreid met enkele wapenasbakken van Westraven.
Ik hoop dat u hiervan kunt genieten.
Bert Schrage

Verslag van een excursie naar Keramiekcentrum Tiendschuur in Tegelen

Op 24 mei van dit jaar waren we te gast bij Jan en Ted Elemans in de Tiendschuur in Tegelen. Jan en Ted hadden een tafelvol Tegelse keramiek meegebracht en aan de hand daarvan heeft Jan "het verhaal van Tegelen" verteld.
Hij sprak over het maken van keramiek, over de aard en de diversiteit en de artistieke kwaliteit van de, speciaal Tegelse, keramiek. En, wat zijn verhaal ook heel bijzonder maakte, is wat ik maar noem de sociaal /economische achtergrond. Toen het in de eerste helft van de vorige eeuw niet zo goed ging met de fabrieken van gebruiksaardewerk (o.a. dakpannen), is de Tegelse industrie, mede door bemoeienis van een plaatselijke geestelijke, deels overgestapt op de bekende Tegelse keramiek. Zo bleven de fabriek van Russel Tiglia en enkele andere ateliers draaiende en zo bleven de Tegelse jongeren positief actief. We kregen nog een rondleiding langs de collectie van de Tiendschuur. En we sloten af met een kopje koffie op het terras van het nabijgelegen kasteel, thans hotel, Holtmühle. Blijvend in mijn herinnering is het enthousiasme, ook na zoveel jaren nog, van Jan en Ted. Dank voor deze mooie middag.
Overigens, een bezoek aan Keramiekcentrum Tiendschuur en het landgoed daarbij is zeer de moeite waard!
Vries Kool

Oproep kopij voor nieuwe rubrieken in Vriendennieuws
Uit de enquête is gebleken dat er behoefte bestaat aan een rubriek in Vriendennieuws waarin een Vriend vertelt over zijn of haar mooiste/leukste tegel of recente aanwinst. Of over hoe men met verzamelen begonnen is. Kortom persoonlijke verhalen over tegels.
Ook een rubriek "Tegels gezocht" of een rubriek om te ruilen werd meerdere malen genoemd.
Hebt u een leuk verhaal of wilt u in contact komen met andere Vrienden omdat u een bepaald soort tegel zoekt of wilt ruilen, stuur dan uw stukje (liefst elektronisch) naar marianne.holtkamp@planet.nl, of naar Lorbuorren 4, 8571 MT Harich

Verslag tegelstudiereis Lissabon en omgeving 6-13 april 2008

(32 deelnemers, onder de bezielende leiding van Francine Stoffels, die deze reis georganiseerd had ter gelegenheid van het 40-jarig jubileum van de Stichting Vrienden van het Nederlands Tegelmuseum. Francine had deze reis minutieus voorbereid, met ondersteuning van Marianne Holtkamp en haar assistent in Lissabon, Rui Mota)

Op 6 april 2008 kwamen we, met twee uur vertraging, in Lissabon aan.

We logeerden in het centraal gelegen gezellige Hotel *Residencial Florescente* vlakbij het Rossio en met veel restaurants in de buurt, bekleed met tegels, waar we met de hele groep of in kleine groepjes heel bijzonder gegeten hebben.

Het was een zeer boeiende reis wat tegels, *azulejos*, betreft, maar waar ook andere aspecten aan bod kwamen. Het is niet mogelijk alle bezienswaardigheden die we hebben bezocht in dit verslag te beschrijven. Naast enkele voor de hand liggende musea, waar we steeds door directie en conservatoren ontvangen werden, hebben we ook een aantal particuliere instituten bezocht die gewoonlijk niet open zijn voor publiek. Vooral de interessante contacten met mensen die zowel in het beroepsleven als daarbuiten met tegels te maken hebben, maakten van deze reis iets unieks. Bijzonder was in dit verband de ontvangst met drankjes en hapjes in de residentie van Hr. Ms. Ambassadeur Drs. R.J. van Houtum, waarvoor niet alleen wij, maar ook Portugese tegelvrienden, museumdirecteuren en de dochter van de bekende Portugese tegelkenner en auteur J.M. dos Santos Simões waren uitgenodigd. Het doel was contacten te leggen om in de toekomst tot een betere uitwisseling van tegelkennis te komen.

Voor sommigen was een bezoek aan de tegelfabriek *Fábrica Sant'Anna* een hoogtepunt. Tegels worden in deze fabriek nog op de zeventiende-eeuwse manier gemaakt. Verder verzorgt dit bedrijf veel restauratiewerkzaamheden. Een ander hoogtepunt was een bezoek aan het tegelmuseum (*Museu Nacional do Azulejo* met de *Igreja da Madre de Deus*). Het museum geeft een overzicht van de vijftiende eeuw tot heden. Indrukwekkend is hier het 'Grote Panorama' van Lissabon, ca. 1700. Het tableau, bijna 23 meter breed, laat zien hoe de stad er voor de aardbeving in 1755 uitzag. Heel interessant. Verder hebben we in Lissabon diverse kerken en kloosters bezocht met veel tegeltableaus en tegelbekledingen.

Een uitstapje naar de twintigste eeuw: Het idee om de metro in Lissabon met tegeltableaus te versieren dateert uit de jaren vijftig. De beeldend kunstenares Maria Keil heeft hier twintig jaar lang haar stempel op gedrukt. Later hebben ook andere kunstenaars tegelbekledingen ontworpen. Vanaf de jaren negentig ligt in de nieuwe of gerenoveerde metrostations het accent meer op moderne, postmoderne en figuratieve kunstexpressie.

We hebben ook een paar tochten buiten Lissabon gemaakt. Ten westen van het centrum van Lissabon ligt Belem met het *Mosteiro dos Jerónimos*, dat de rijkdom ten tijde van de ontdekkingsreizgers laat zien (Vasco da Gama ligt er begraven). Ook genoten we er van de *pastéis de Belém* (beroemd roomgebak).

In Sintra zijn we door de conservatrice rondgeleid in het oude *Paço Real* en hebben we ook het *Palácio da Pena* bezocht.

Ten zuiden van Lissabon, bij Azeitão, hebben we de *Quinta das Torres* (nu een hotel) met werkelijk schitterende door Italië en Vlaanderen beïnvloede tableaus (derde kwart zestiende eeuw) en zestiende-eeuwse jachttaferelen uitvoerig bekeken, evenals de *Quinta da Bacalhoa*, een particulier paleis met prachtige betegelingen in de tuin en op de veranda's.

Twee groepjes deelnemers hebben twee niet toeristische *Casas de Fado* bezocht, een op woensdag en een op vrijdag (buiten de Nederlanders waren er alleen Portugezen, en oude tegeltableaus). Zij raakten niet uitgepraat over deze belevenis. Inmiddels hebben de deelnemers aan deze reis al een reünie vol tegels en tegelfoto's gevierd in Harlingen.

Dit overzicht is zeer beknopt, maar hopelijk geeft het een idee hoe wij hebben genoten van deze reis (voor een uitgebreid verslag kunt u binnenkort terecht op de website, www.nederlandstegelmuseum.nl/Vrienden/Vrienden_Index.htm).

Will van den Berge, Hedwig Caignie, Nora de Nas

Tegelbeurzen

Tegelbeurs Delft
De volgende tegelbeurs in Delft zal worden gehouden op zaterdag 11 oktober. Zoals gebruikelijk in zalencentrum “Delftstede”, Phoenixstraat 66, Delft. De zaal is open van 9.00 tot 13.30 u. U vindt hier Nederlandse bodemvondsten (munten, glas, leer, kruiken, majolica, metaaldetectorvondsten, Romeinse vondsten) en antieke tegels. Voor inlichtingen 015 2122227 of 2190732.

Tegelveilingen

Zeeuws Veilinghuis
Op 17 en 18 september wordt door het Zeeuws Veilinghuis in Middelburg o.a. een collectie van 400 tegels geveild. Voor meer inlichtingen: Zeeuws Veilinghuis, Herengracht 74, 4331 PX Middelburg, Tel. 0118-650680, fax. 0118-650682, www.zeeuwsveilinghuis.nl.

Van Sabben Tile Auctions
Op 4 oktober worden bij Van Sabben Tile Auctions in Oud-Beijerland enkele duizenden tegels geveild. Ook Delft, schotels, plaquettes, en vazen komen onder de hamer. Voor meer inlichtingen: Van Sabben Tile Auctions, Ooststraat 32, 3261 KM Oud-Beijerland, Tel. 0186 621876, fax. 0186 619092, www.tileauctions.nl.

Exposities buiten Otterlo

Keramiekmuseum Princessehof, Leeuwarden
Expressionist in art nouveau - Henry L.A. Breetvelt
t/m 19 oktober 2008
Overzichtstentoonstelling met ruim honderd van de mooiste en interessantste stukken van plateelschilder en ontwerper Henri L.A. Breetvelt (1864-1923).

Liefde & Hebzucht deel 03 - Verhalen van gepassioneerde keramiekverzamelaars
7 september 2008 – medio april 2009
Keramiekverzamelaars tonen de mooiste, dierbaarste en opmerkelijkste stukken uit hun privé-collectie. Dit keer is een van de vier uitgenodigde keramiekverzamelaars onze Vriend Evert van Gelder.

Open: di t/m zo 11.00 - 17.00 uur
Grote Kerkstraat 11, 8911 DZ Leeuwarden
Tel. 058 2 948 958
www.princessehof.nl

Streekmuseum/Oudheidkamer 'Lemster Fiifgea'
12 september t/m 20 december 2008
In het museum is in samenwerking met de stichting Oud Lemmer en het Nederlands Tegelmuseum in Otterlo een unieke verzameling van antieke tegeltableaus met religieuze afbeeldingen opgesteld. Dit naar aanleiding van het thema religieus erfgoed van de Nationale Monumentendag 2008.
Open: di t/m vr van 10.00 - 17.00 uur
Nieuwburen 1, 8531 EE Lemmer
Tel. 0514-567595

Klostergartenmuseum, Oelinghausen (Duitsland)
Quadratisch und bezaubernd – Holländische Fliesen aus drei Jahrhunderten
t/m 14 september 2008
Een bonte doorsnede uit een privéverzameling van tegels door drie eeuwen heen.
Open: za 14.00 - 17.00 uur, zo 13.30 – 17.00 uur
59757 Arnsberg-Oelinghausen
Tel. 0044 2932 29159
www.freundeskreis-oelinghausen.de

Jan Bouman Haus, Potsdam (Duitsland)
Fliesen – tegels, Niederländische Fliesen aus der Sammlung Roely und Arend Nijboer
t/m 9 november 2008
De verzameling bevat voornamelijk tegels uit een boerderij uit Ommen uit 1750 aangevuld met bloemtegels uit een andere boerderij.
Open: ma t/m vr van 13.00 - 18.00 uur; za, zo 11.00 – 18.00 uur
Mittelstr. 8, 14467 Potsdam
Tel. 0331-2803773, Fax 0331-2805872
www.jan-bouman-haus.de

Tegelnieuwtjes

Kijk goed waar je loopt!
"Kijk goed waar je loopt!' is de titel van een looproute door het centrum van Rhenen vanaf 1 mei 2008. Op initiatief van Jan Pilon en Henk van de Vis, twee kunstenaars uit Rhenen, kozen tien Rhenense kunstenaars uit de rijke historie van de stad twaalf belangrijke gebeurtenissen, die ze op tegeltableaus hebben uitgebeeld. De belangrijke gebeurtenissen variëren van de vorming van de Grebbeberg door landijs ca. 150.000 jaar geleden tot de verwoesting van Rhenen tijdens de Tweede Wereldoorlog.
De tableaus zijn tot november te vinden tussen de westelijke en oostelijke rotonde in Rhenen: tussen het Paardenveld en de Nieuwe Veenendaalseweg, zo'n 750 (!) meter. Zo kunt u in een korte wandeling over de Utrechtseweg, Frederik van de Paltshof en Herenstraat, de historie, verbeeld door kunstenaars, als een film aan u voorbij zien trekken.
10 van de 12 tegeltableaus zijn uitgevoerd op hardgebakken Ceasar-tegels. De schildering is gemaakt met transparant glazuur en keramische pigmenten. Daarna zijn de tegels afgebakken op 1050 graden Celcius bij Tegelmakerij AAN HUIS GEBAKKEN van Jaap Bergisch te Oosterbeek. De andere twee tableaus zijn begeleid door de keramisten Nicolaas van Os en Hanneke van de Bergh.

De 'Fliesenbibel' is verschenen
In Norden (Ost-Friesland) vormt zich – onder de bezielende leiding van Dominee Kurt Perrey in 2002 een team van geïnteresseerden in bijbeltegels, zoals die ook in dat gebied daadwerkelijk in huizen en boerderijen te vinden zijn. De opdracht aan het bijbeltegelteam is, om in het kader van 'Het jaar van de bijbel' in 2003, onder meer een expositie van bijbeltegels te organiseren. Enkele van onze begunstigers die in dit mooie, landelijke gebied wonen nemen zitting in dit team.
Op 23 februari 2003 opent de tentoonstelling *Met tegelbeelden door de Bijbel - kenmerkend Fries en echt bijbels*. Bij elke tegel kan men gegevens vinden over het motief. Het zeer geslaagde initiatief van het Norder Bibelfliesenteam breidt zich uit in het hele land. Tot nu toe (voorjaar 2008) zijn er 25 tentoonstellingen geweest en er staan er nog meer op het programma. Buiten deze exposities houdt Kurt Perrey nog in ca. 40 verschillende gemeenten (2003 - 2008) lezingen en heeft het team informatiestands opgesteld. Het alom ondervonden enthousiasme sterkt Perrey in het begin van 2006 in zijn voornemen om verder te gaan. Het idee groeit bij hem om een complete Tegelbijbel uit te geven. Hij krijgt de steun van zijn vrouw en van het echtpaar Pluis. De bijbel zal in het Duits en Nederlands worden gedrukt. Ook onze Stichting Vrienden steunt vanaf het allereerste begin dit prachtige initiatief. Het plan is er, nu komt het op de uitvoering aan. Kurt Perrey heeft de leiding van het project „Bijbeltegels - Tegelbijbel". In Duitsland worden veel sponsoren gevonden.
In Nederland lukt het ondanks de inspanningen van Jan Pluis en bevriende tegelverzamelaars vooralsnog niet om ook een Nederlandse uitgave van de Tegelbijbel van de grond te krijgen, maar de hoop mag niet worden opgegeven. Jan Pluis blijft de grote motor bij het samenstellen van de Tegelbijbel. Hij heeft in nau-

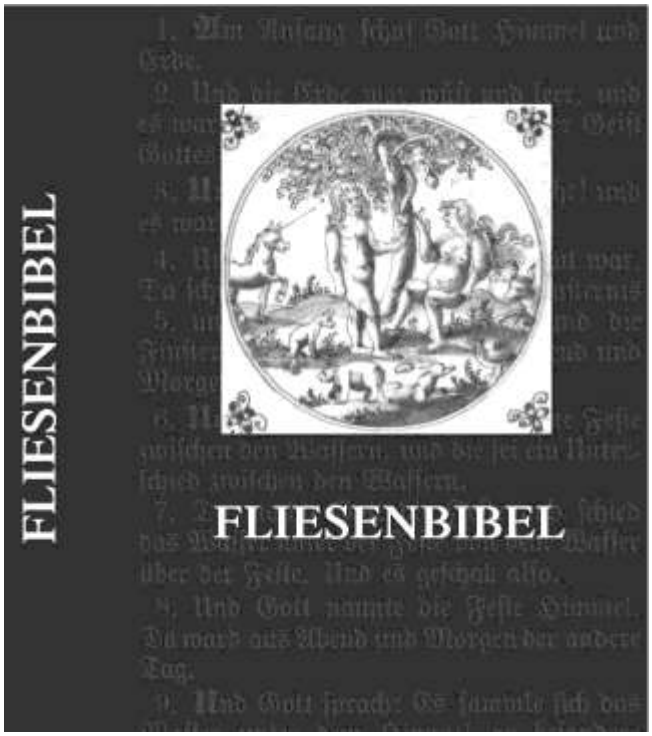

we samenwerking uit de collecties van diverse verzamelaars de mooiste bijbeltegels geselecteerd. Ook de apocriefe boeken zijn opgenomen. In totaal zijn in de nu verschenen 'Fliesenbibel' maar liefst 600 verschillende tegels afgebeeld. Het is een prachtige uitgave geworden.
Deze 'Fliesenbibel' is een must voor iedereen die gecharmeerd is van bijbeltegels. Op de komende Jubileumjaardag zal een vertegenwoordiging van het Norder Bibelfliesenteam aanwezig zijn. Hun komst wordt zeer op prijs gesteld. U allen krijgt de gelegenheid om deze 'Fliesenbibel' aan te schaffen tegen de prijs van € 35,00. Een koopje!
Zie verder: www.fliesenbibel.de

Kruiswegstaties

Tijdens de Jubileumjaardag zal in het Nederlands Tegelmuseum te Otterlo voor het eerst en exclusief voor de Vrienden de betegelde kruisweg voor de neo-gotische kerk 'De Liefde' van Cuypers uit 1888/1889 in zijn geheel te zien zijn.

Andere betegelde kruiswegstaties zijn te vinden in de St. Urbanus kerk in Ouderkerk a/d Amstel, eveneens door Cuypers gebouwd rond 1865. De tegeltableaus hier zijn van wat latere datum. Zie voor een fotoreportage: www.kerkenouderkerk.nl/urbanus/kruisweg/index.html

Ook is er een kruiswegstatie in de Bonifatiuskerk in Rijswijk, gemaakt naar ontwerp van Theo Molkenboer door de Faience- en tegelfabriek 'Holland' in Utrecht in de periode 1908-1916. Hierbij een link naar een site met foto's en historische achtergronden van deze betegeling:
www.bonifatiusparochie.info/kruisweg/kruisweg.htm

Johan Kamermans

Lees het op onze Website

Het internet wordt als informatiebron en als communicatiemiddel steeds belangrijker in onze maatschappij. Zo zal in de toekomst de communicatie tussen het Bestuur en de Vrienden meer en meer via deze weg plaatsvinden. In de komende edities van Vriendennieuws willen we in deze nieuwe rubriek telkens enkele items van onze website toelichten, zodat de Vrienden langzaam vertrouwd raken met het medium en hun weg vinden in de veelheid aan informatie die hierop wordt aangeboden, zowel door het museum als door het Bestuur van de Vrienden.

De website van de Vrienden is samengevoegd met die van het museum. Door in uw browser het adres www.nederlandstegelmuseum.nl te typen, opent zich de startpagina. In de linker kolom staan alle informatieblokken die het museum betreffen. Laten we dit voortaan het "Museum-menu" noemen.

Tentoonstellingen. Een van de items in het Museum-menu betreft de tentoonstellingen in het museum. Bij het aanklikken van het menu-item "Tentoonstellingen" verschijnt een overzicht van de lopende en komende tentoonstellingen met telkens een korte beschrijving en een foto. Veelal kan deze afbeelding vergroot worden weergegeven door erop te klikken. Dit merkt u wanneer de muisaanwijzer verandert in een handje. Ook bevinden zich op deze pagina de recent afgesloten tentoonstellingen.

Bijna steeds hoort bij de tentoonstelling een meer uitgebreide tekst die geïllustreerd is met meerdere afbeeldingen. Door de muisaanwijzer op de titel van de tentoonstelling te plaatsen en daarop te klikken wordt de uitgebreide tekst opgeroepen. Ook hier is dit alleen mogelijk wanneer de muisaanwijzer verandert in een handje. De tekst die verschijnt, is een weergave van het persbericht zoals dit door het museum aan de media wordt toegezonden. Via de knop "Terug" bovenaan de tekst wordt teruggekeerd naar de overzichtspagina.

De tentoonstellingen van de afgelopen jaren - teruggaand tot januari 2002 - worden bewaard in het archief dat via de knop rechtsboven wordt geopend. Deze overzichtspagina werkt op dezelfde wijze als de pagina van de lopende tentoonstellingen.

Tegel. Onderaan het Museum-menu staat een rode knop die toegang verschaft tot de website van de Vrienden die zijn eigen menu heeft, het "Vriendenmenu". Een interessant item hier is de mogelijkheid om de artikelen in ons jaarboek Tegel te zoeken via de Tegelindex. Er kan zowel op auteur, op onderwerp als op jaar worden gezocht. Klik hiervoor op een van vermelde knoppen bovenaan de pagina en vul een zoekterm in zoals in de toelichting is aangegeven. Er verschijnt een selectie met artikelen waarin de zoekterm voorkomt. Verlaat deze selectie door de knop "Terug" te kiezen waardoor opnieuw de pagina "Jaarboek Tegel" verschijnt. Hierop wordt nog wat meer informatie verstrekt betreffende de Tegelindex.

Aan de rechterzijde van de pagina staan toegangsknoppen naar de English Summaries van de artikelen opgenomen sinds Tegel 25, toen gestart werd met de korte Engelse samenvattingen in het jaarboek. Onderaan de pagina staan Excel bestanden die de tegelindex bevatten tot Tegel 33. Deze worden niet langer bijgewerkt omdat ze vervangen zijn door de betere zoekmachine die hierboven beschreven is.

De rode knop onderaan het Vrienden-menu laat u terug keren naar het Museum-menu.

Vrienden die moeilijkheden ondervinden met een van beide beschreven items kunnen steeds via mail begeleiding krijgen van de webmaster: caignie@scarlet.be

Frans Caignie

Bibliografie

1) *Nederlandse tegels 1900-2000*

Het nieuwe boek van Jan Pluis biedt een representatief overzicht van de in Nederland in de periode 1900-2000 vervaardigde en/of gedecoreerde wandtegels. Was de decoratie en productie van de Nederlandse tegel tot ca. 1900 betrekkelijk traditioneel gebleven, na 1900 onderging de Nederlandse tegel in zowel decoratief als technisch opzicht veel veranderingen, waardoor een stroom aan nieuwe bedrijven en creativiteit op gang kwam.
De auteur beschrijft meer dan 150 bedrijven en ateliers die tussen 1900 en 2000 tegels gemaakt en/of gedecoreerd hebben. Naast de grote bekende bedrijven komen ook vele kleinere bedrijven en ateliers aan bod.
Het boek bevat niet alleen de topproducten, maar ook eenvoudig gedecoreerde tegels die door brede lagen van de bevolking werden gekocht. De auteur interviewde talloze ontwerpers en makers van tegels: van veel bedrijven worden in dit boek voor het eerst de gegevens en de geschiedenis op een rij gezet.
In de inleiding worden de technische aspecten van het productieproces behandeld zoals de glazuren en decoratietechnieken.
Aan dit standaardwerk met ca 2000 afbeeldingen in kleur is ruim negen jaar intensief gewerkt. Het boek is te koop bij het Nederlands Tegelmuseum.

2) *Schoonheid uit klei en cement. Vloer- en wandtegels in de provincie Antwerpen.*
In een eerste hoofdstuk van deze erfgoedgids schetst de auteur Mario Baeck het ontstaan van de tegelproductie en het gebruik ervan in de loop der tijden. Nadien bekijkt hij de productie en de verschillende middeleeuwse vondsten in de provincie Antwerpen. Kleurenpracht van eigen bodem staat centraal in een hoofdstuk gewijd aan de Antwerpse majolicategels. De onderzoeker illustreert duidelijk het belang van de Vlaamse export maar ook de kennisvlucht die aan de basis ligt van vele internationale productiecentra in Italië en Portugal.
Ook de productie van aardewerkvloertegels voor de gewone man komt aan bod. Die tegels kenden dermate succes dat eind 18de eeuw niet minder dan 16 miljoen tegels in de Boomse regio's de houtovens verlieten. Verder gaat de auteur dieper in op de aanwezigheid van decoratieve tegels in de 19de en begin 20ste eeuw. De productie komt ruimschoots aan bod met extra aandacht voor de Gilliotfabriek en het kleine maar unieke Roelantsmuseum in Hemiksem. Het boek is een uniek eerbetoon aan een van de minst bekende erfgoedschatten uit de provincie Antwerpen.

3) *Fliesenbibel*
Voor de Fliesenbibel van Kurt Perrey en het Norder Bibelfliesenteam, de maar liefst 1500 pagina's tellende bijbel, werden vijf jaar lang honderden tegels met bijbelse motieven gefotografeerd. Perrey kon voor zijn opvallende publicatie terugvallen op het werk van fotografen, die bekende, maar evenzeer vele onbekende motieven op het spoor kwamen. De tegels zijn vrijwel allen eigendom van Nederlandse en Duitse verzamelaars. De mooiste tegels zijn van Nederlandse werkplaatsen afkomstig. "Zij zijn typisch Fries en honderd procent bijbels", zegt Perrey. De tegels dienen nu als illustratie in de Duitse uitgave van de 'Goed Nieuws'-Bijbel. De 'Fliesenbibel' weegt ruim twee kilo, maar kost slechts € 35,00. Een belangrijke bijdrage tot de realisatie van het boek werd geleverd door Jan Pluis en Evert van Gelder. Te koop tijdens de Jubileumjaardag.

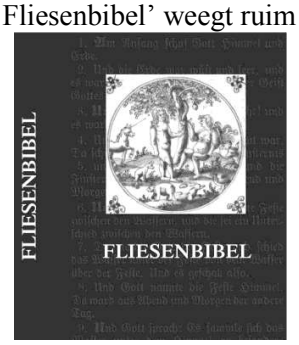

4) *Deel 14 serie Delftse Plateelbakkerijen*
In de door Wik Hoekstra-Klein geschreven serie over de *Geschiedenis van de Delftse Plateelbakkerijen* is deel 14 verschenen. Dit deel behandelt plateelbakkerij "De Witte Starre". Deze plateelbakkerij werd in 1660 gesticht in een oude brouwerij. In 1804 kwam er een eind aan de werkzaamheden.
Deel 14 is, evenals de eerdere delen, in Delft verkrijgbaar voor € 17,50 bij de balie van Museum Het Prinsenhof of Museum Lambert van Meerten. Tevens in het Gemeentearchief Delft en bij Antiekhandel "De Porcelijne Lampetkan" en Boekhandel Huyser. Ook zijn deze te bestellen bij Museum het Prinsenhof, bij mevrouw W. Bremer, tel. 015-2602814 of via e-mail: wbremer@delft.nl.

5) *Art nouveau tiles*

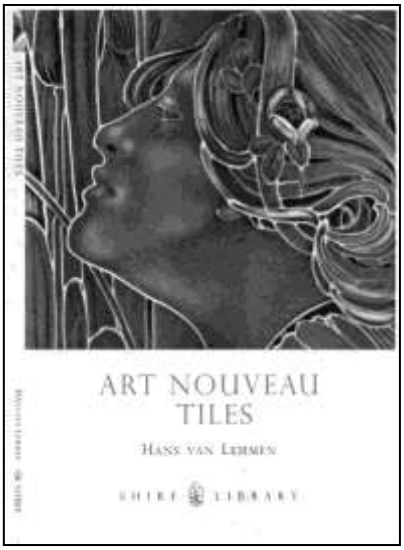

Zopas verscheen in de reeks Shire Library het boekje *Art Nouveau Tiles* van Hans van Lemmen. Dit boek schetst de impact van de oogstrelende Art Nouveau stijl op de tegelindustrie in Engeland. Het toont hoe tegels werden gemaakt en versierd en het onderzoekt de verschillende versieringsmotieven die worden aangetroffen op Art Nouveau tegels. Hans van Lemmen gaf jaren lang les aan de Leeds Metropolitan University en is een gerenommeerd auteur van de geschiedenis van tegels en architecturale keramiek. Hij gaf talloze lezingen over deze onderwerpen in Engeland en in het buitenland. In dezelfde reeks van Shire Library werden meerdere titels van hem uitgebracht, waaronder *Victorian Tiles*, *Twentieth Century Tiles* en *Architectural Ceramics*. Hij is voorzitter van de Tiles and Architectural Ceramics Society (TACS) en begunstiger van onze Stichting.

6) *Aanvulling van de website tegels-uit-Rotterdam.com*
In Vriendennieuws 2008-1 werd de website voorgesteld waar Vriend Wilhelm Joliet alle publicaties die hij in de afgelopen 20 jaar heeft geschreven, beschikbaar stelt voor het wereldwijde internetpubliek. Hier-Hierbij schuwt hij niet teksten te publiceren in het Nederlands, het Frans en het Engels. Aan de lijst van 15 reeds aangekondigde titels werden in de afgelopen zes maanden nogmaals 6 titels toegevoegd. De website kan rechtstreeks vanuit het E.C.T.C. bulletin 27 op de website van de Vrienden (www.nederlandstegelmuseum.nl) worden opgeroepen.
Wilhelm Joliet werkt ook nog aan een totaal nieuwe website www.geschichte-der-fliese.de, die nog in volle opbouw is. De website is al wel te bezoeken. Hierover meer in het volgende Vriendennieuws.

7) *Töpferöfen - kilns - four de potiers*.
Dit 432 pagina's tellende boek met 545 afbeeldingen onder redactie van Andreas Heege (Tegel 30/2002) verzamelt 1500 jaar pottenbakkersgeschiedenis in Duitsland, België, Nederland, Zwitserland en Oostenrijk met een specifieke focus op het belangrijkste productieonderdeel: de pottenbakkersoven. Op basis van talrijke informatiebronnen kon een databank van 1055 pottenbakkersovens worden samengebracht en naar verschillende criteria ingedeeld worden. Archeologen brengen in korte bijdragen hun recentste opgravingbevindingen. Op de bijgeleverde CD-rom staat de catalogustekst, waarin elektronisch gezocht kan worden, en 1098 ovenafbeeldingen ingedeeld naar oventype. Meer details vindt u op een hyperlink vanuit het E.C.T.C. bulletin 27 op de website.

8) Met het project "Google-books" wil Google allerlei oude boeken, die nog nauwelijks beschikbaar of toegankelijk zijn, via het internet toegankelijk maken voor het grote publiek voor persoonlijk niet-commercieel gebruik. Recent is aldus het boek *Italian Ceramic art. The maiolica pave-*

FIG. 6.—TILE. From the Carmelite Chapel. Musée du Louvre

pavement tiles of the fifteenth century with illustrations by Henry Wallis, London 1902, op die wijze beschikbaar gekomen.
Op de website in Bulletin 27, in de rubriek Varia, heeft u er rechtstreeks toegang toe

Agenda

September
1-14 Quadratisch und bezaubernd, Oelinghausen (DE)
1-30 Het boerenbedrijf op tegels, Otterlo
1-30 KENC-collectie, Otterlo
1-30 Vriendenvitrine - Schepen op oude en moderne tegels, Otterlo
1-30 Expressionist in art nouveau - Henry L.A. Breetvelt, Leeuwarden
1-30 Kijk goed waar je loopt, Rhenen
1-30 Fliesen - tegels, Potsdam (DE)
7-30 Liefde & Hebzucht 03, Leeuwarden
12-30 Tegeltableaus met religieuze afbeeldingen, Lemmer
17-18 Tegelveiling Zeeuws Veilinghuis, Middelburg

Oktober
4 Tegelveiling Van Sabben Tile Auctions, Oud-Beijerland
11 Tegelbeurs, Delft
31 Vriendenvitrine - Wapentegels Porceleyne Fles en Westraven, Otterlo
1-19 KENC-collectie, Otterlo
1-19 Expressionist in art nouveau - Henry L.A. Breetvelt, Leeuwarden
1-20 Het boerenbedrijf op tegels, Otterlo
1-30 Vriendenvitrine - Schepen op oude en moderne tegels, Otterlo
1-31 Tegeltableaus met religieuze afbeeldingen, Lemmer
1-31 Kijk goed waar je loopt, Rhenen
1-31 Fliesen - tegels, Potsdam (DE)
1-31 Liefde & Hebzucht 03, Leeuwarden
26-31 Kruiswegstatie ‘De Liefde’, Otterlo

November
1-9 Fliesen - tegels, Potsdam (DE)
1-30 Kruiswegstatie ‘De Liefde’, Otterlo
1-30 Vriendenvitrine - Wapentegels Porceleyne Fles en Westraven, Otterlo
1-30 Tegeltableaus met religieuze afbeeldingen, Lemmer
1-30 Liefde & Hebzucht 03, Leeuwarden

December
1-20 Tegeltableaus met religieuze afbeeldingen, Lemmer
1-31 Kruiswegstatie ‘De Liefde’, Otterlo
1-31 Vriendenvitrine - Wapentegels Porceleyne Fles en Westraven, Otterlo
1-31 Liefde & Hebzucht 03, Leeuwarden

Januari
1-18 Kruiswegstatie ‘De Liefde’, Otterlo
1-31 Vriendenvitrine - Wapentegels Porceleyne Fles en Westraven, Otterlo
1-31 Liefde & Hebzucht 03, Leeuwarden

Februari
1-27 Vriendenvitrine - Wapentegels Porceleyne Fles en Westraven, Otterlo
1-28 Liefde & Hebzucht 03, Leeuwarden

Advertenties en informatie
Voor winkels, ateliers en bedrijven is er de mogelijkheid om in het Vriendennieuws te adverteren. Het gaat dan om 1/8 pagina, die twee keer wordt geplaatst (in februari en september).
Het tarief is 125 Euro.

Informatie voor het volgende Vriendennieuws (februari 2009) kunt u voor 15 januari sturen naar:
M. Holtkamp, Lorbuorren 4, 8571 MT HARICH
E-mail: marianne.holtkamp@planet.nl

Zaterdag 27 september

Jaardag 2008

Beekdal Lyceum, Arnhem

Tegelmuseum Otterlo

Piet Jonker

Historische Bouwmaterialen

Rijksstraatweg 23
1396 JC Baambrugge
Tel. 0294-293777
Fax 0294-293778
e-mail: info@pietjonker.nl
www.pietjonker.nl

Harlinger Aardewerk- & Tegelfabriek

Voorstraat 84 8861 BP Harlingen

Telefoon: 0517-415362 Fax: 0517-415352

www.harlinger.nl

oswald@harlinger.nl

In ons atelier restaureren en/of completeren wij tegels en aardewerk van 1600 tot en met de Jugendstil periode. Bovendien zijn wij in staat om binnen deze periode renovatie toe te passen in elke interieurstijl.

In- en verkoop van antieke en nieuwe tegels

Eduard Kramer

Nieuwe Spiegelstraat 64

1017 DH Amsterdam

Tel: 020-6230832 Fax: 020-6388740

Webshop: www.Antique-tileshop.nl

Email: eduard_kramer@hotmail.com

Tegel met een voorstelling van een vogel. Veelkleurig. 1625-1650

FRIDES LAMÉRIS

KUNST- EN ANTIEKHANDEL V.O.F.
GLAS & CERAMIEK

NIEUWE SPIEGELSTRAAT 55
1017 DD AMSTERDAM
TELEFOON: 020-6264066
TELEFAX: 020-6265893

Te koop gevraagd:

Antieke wandtegels, tableaus en plaquettes.

Ook witte tegels.

Partijen worden ook ingekocht.

Correcte afwikkeling en contante betaling.

H. Wijma

Tel: 0511 – 474033

KOOS ROZENBURG
ANTIQUITEITEN

Spec. tegels en delfts blauw uit de 17e en 18e eeuw

ook: vroeg ijzer, meten en wegen, oude schaatsen

DELFT

MARKT 2

2611 GT

015 2147828

De Porcelijne Lampetkan

Antieke tegels, oud en nieuw Delfts aardewerk en bodemvondsten

In- en verkoop

Openingstijden
dinsdag t/m zaterdag
van 10.30 uur tot 17.30 uur

Leon-Paul van Geenen
Vrouwenrecht 5
2611 KK Delft

e-mail: lgeenen@zonnet.nl
tel.: 015-2121086
fax: 015-2137731

ALBARELLO

De kunst van het tegelmaken

www.albarello.nl

friesche tegelfabriek de albarello b.v.
berltsumerdijk 35, 9036 mt menaldum
tel.: 0518-481923

Stichting Vrienden Nederlands Tegelmuseum

European Ceramic Tiles Circle (E.C.T.C.)

Information Bulletin n° 27 - September 2008

A more elaborated **electronic version of this bulletin** is posted on http://www.nederlandstegelmuseum.nl/Ectc/Bull27.htm

BELGIUM

Book BAECK, Mario - *Schoonheid uit klei en cement. Vloer en wandtegels in de provincie Antwerpen*, 128pp, ca 120 illustraties, 2008. ISBN 978-90-76099-74-3. 10 € + verzendkosten. Een uniek eerbetoon aan een van de minst bekende erfgoedschatten uit de provincie Antwerpen. Order from: Hilde Everaert, Dienst Erfgoed - Departement Cultuur, provinciebestuur Antwerpen, Koningin Elisabethlei 22, 2018 Antwerpen, tel. +32 (0)3 240 64 18 - fax 03 240 64 75, hilde.everaert@admin.provant.be

Museum - Koninklijke Musea voor Kunst en Geschiedenis, Jubelpark 10, 1000 Brussel. In de afdeling 'Europese sierkunsten' is de zaal 'Europese Ceramiek van de 16de tot de 19de eeuw' sinds 22 februari 2008 opnieuw toegankelijk en de zalen 'Ceramiek Art Nouveau en Art Deco' sinds 1 juli 2008. Tel. +32 (0)2 741 72 11 info@kmkg.be / http://www.kmkg.be

Articles BAECK, Mario - 1) 'Een uniek tegelmuseum. Roelantsmuseum in Hemiksem', in: *Openbaar Kunstbezit in Vlaanderen*, jg. 46, nr. 1, februari-maart 2008, p. 14-17, ill. 2) 'De schoonheid van het materiaal. Belgische vloer- en wandtegels in het interbelluminterieur', in: Prof. dr. Anna Bergmans (Ed.) - *Gentse bijdragen tot de interieurgeschiedenis*, vol. 35, 2006, p. 127-158, Peeters, Leuven. ISSN 0772-7151. Order from: Peeters, Bondgenotenlaan 153, 3000 Leuven. € 45,-

ENGLAND

Book LEMMEN, Hans van - *Art Nouveau Tiles*, Shire Library 470, 2008, 64pp. ISBN 978 0 74780 682 0. Order from http://www.shirebooks.co.uk/ordering.php £5.99. Hans van Lemmen taught for many years at Leeds Metropolitan University and is an established author on the history of tiles and architectural ceramics, and has lectured on the subject in Britain and abroad. He has written or co-written many books on ceramics including *Victorian Tiles*, *Twentieth Century Tiles* and *Architectural Ceramics*, all for Shire Library. He is Chairman of the Tiles and Architectural Ceramics Society.

Magazine *Glazed Expressions*, the Magazine of TACS, the Tiles and Architectural Ceramics Society. Issue n° 61, Spring 2008, 24pp. Articles, amongst others: 'Pilkington's tile backs' by Angela & Barry Corbett; 'Japanese tiles' by Hans van Lemmen; 'The Bibliothèque Nationale' by Robert Copeland; 'Hinchcliffe Mill Co-operative Society Butcher's shop' by Angela & Barry Corbett; 'Dutch tiles at Knowle, Sidmouth' by David Jenkinson. Book reviews; Visit reports; Conservation news; Collectors' Corner; events, news and views from the Society. Editor: Alison Copeland, ge.editor@tilesoc.org.uk Enquiries about membership: Elaine Godina, 27 Spurn Lane, Diggle, Oldham, Lancashire OL3 5QP, elainegodina@googlemail.com ; www.tilesoc.org.uk

Antique Tile Fair - "Bring, buy, sell or swap tiles" on Saturday 27th September 2008, 10.00am - 4.30pm at St. Jude's Church Hall, Mapperley, Nottingham NG3 5HE, an organisation of TACS.

Journal PEARSON, Lynn, Dr. (ed.) - *Journal of the Tiles and Architectural Ceramics Society*, vol. 14, 2008, 40pp. Four articles: 'The Rescued Minton Tile Printing Plates at the Wedgwood Museum', p. 3-16 by Peter Hyland; 'A Brief History of Talavera Tile Production: Tradition and Revival', p. 17-26 by Fernando González Moreno; 'In accordance with archaeological handbooks: neo-gothic floors in the Cathedral of Our Lady, Antwerp, Belgium', p. 27-34 by Mario Baeck; 'Ceramic Follies', p. 35-40 by Hans van Lemmen. TACS contact addresses: see above under *Magazine*.

FRANCE

Bulletin *Les Informations de l'ABRC* - Association Bourguignonne de Recherches Céramiques, n° 45, printemps 2008, 1er mai, 8 pages. Edited by ABRC, c/o Musée Archéologique, 5 rue Dr. Maret, 21000 Dijon, nicole.autissier@wanadoo.fr Actualités sur la faïence du XIIIe au XIXe s. et la "terre vernissée" post-médiévale. Bi-annual bulletin, listing ceramic exhibitions, events, publications in France and abroad.

Article MÉRINDOL, C. de - 'Emblématique et carreaux de pavement à l'époque médiévale', in: *Revue française d'héraldique et de sigillographie*, t. 76, 2006, p. 29-52. (copied from: Les informations de l'ABRC)

Bulletin *du Groupe de Recherches et d'Études de la Céramique du Beauvaisis (G.R.E.C.B.)*, Bulletin n° 28/29, 2007/2008, 241 pp. Différents articles sur l'Art Céramique dans le Beauvaisis. Le G.R.E.C.B. a quarante ans, 1967-2007. Ce bulletin contient également la liste des articles parus dans les Bulletins du G.R.E.C.B. depuis le Bulletin n° 1 (1968). G.R.E.C.B. - Maison Greber, 59-63 rue de Calais, 60000 Beauvais, Tél. 03 44 48 07 07. http://grecb.monsite.orange.fr ; grecbbeauvais@yahoo.fr

GERMANY

Book *Bibelfliesen. Das Buch der Bücher mit den Bibelfliesen*, Juni 2008. 600 farbigen Abbildungen von historischen Fliesen (biblischen Motiven), dem vollständigen Text der Gute Nachricht Bibel und fliesenkundlichen Erläuterungen von Jan Pluis. Gesamtherstellung: H. Risius KG, Weener. ISBN 978-88761-103-3. 34,90 €. Order: museumwinkel@nederlandstegelmuseum.nl
Ev.-Luth. Kirchenkreis Norden, Norder Bibelfliesenteam, P.i.R. Kurt Perrey, Ufke-Cremer-Strasse 35, D-26506 Norden. Bibelfliesen gibt es seit dem frühen 17. Jahrhundert. Auf ihnen sind Motive aus dem Alten und Neuen Testament zu sehen. Die in der Fliesenbibel abgebildeten Darstellungen stammen aus den bedeutendsten niederländischen und deutschen Privatsammlungen.

Website update: "Tegels uit Rotterdam" http://www.tegels-uit-rotterdam.com/ Sechs Artikel beigefügt.

Website (im Aufbau) JOLIET, Wilhelm - Die Geschichte der Fliese: http://www.geschichte-der-fliese.de

Book HEEGE, Andreas Dr. (Hrsg) - *Töpferöfen - kilns - four de potiers.* Welt und Erde Verlag, An der Lay 4, D-54573 Kerpen-Loogh.

Exhibition "Fliesen - tegels. Niederländische Fliesen aus der Sammlung Roely und Arend Nijboer", 26. 7. - 9. 11. 2008, Jan Bouman Haus, Holländischen Viertel, Mittelstr. 8, 14467 Potsdam. Tel. 0331 280 37 73, Fax 0331 280 58 72, info@jan-bouman-haus.de In Zusammenarbeit mit: Harlinger Aardewerk- en Tegelfabriek (Harlingen) und Koninklijke Tichelaar (Makkum).

The NETHERLANDS

Annual - *Tegel 36/2008*, Vrienden Nederlands Tegelmuseum, September 2008, 52pp, Dutch, English summaries. Articles: 'Jubileumwoord van de voorzitter. Terugblik op 40 jaar Vrienden' (Ger J. M. de Ree); 'Zeeuwse Tegelvondsten 2: Cirkelbandtegels' (Peter Hendrikse en Kitty Lameris); 'Nederlandse tegels in Brazilie in cultuurhistorisch perspectief' (Hannedea C. van Nederveen - Meerkerk); 'Prent en Tegel. Het planten van de meiboom' (Wilhelm Joliet); 'Kunstnijvere Albert Smit, een beroemde onbekende' (Rob Delvigne); 'Jan Pluis: *Er is meer dan de voorkant*. Interview met Nederlands grootste tegeldocumentalist' (Lejo Schenk). € 7,00. Order from: Nederlands Tegelmuseum, Eikenzoom 12, 6731 BH Otterlo. Tel. +31 (0)318 591 519, Fax -592 000. museumwinkel@nederlandstegelmuseum.nl

Book PLUIS, Jan - *Nederlandse Tegels 1900-2000*, 2008, Primavera Pers, 22 x 25 cm, 432pp, ca. 2000 afbeeldingen in kleur. Gebonden, met stofomslag. ISBN 978-90-5997-056-4. € 59,50. Order from: Primavera Pers, Van 't Hoffstraat 33, 2313 SN Leiden. Tel. +31 (0)71 514 44 82, fax -514 43 72 info@primaverapress.nl www.primaverapress.nl Dit boek biedt een representatief overzicht van de in Nederland in de periode 1900-2000 vervaardigde en/of gedecoreerde wandtegels.

Website - *Antieke tegels* op de website "Groene hart vertellingen" http://www.groenehartvertellingen.nl/

Article KAMERMANS, Johan - 'Speltegel. Tegelbakkerij *Het wapen van Dantzig*, 1765-1790', in: Bulletin Vereniging Rembrandt, jaargang 17 (December 2007), nr. 3, p. 23-25.

Article VERMUNT, Marco - 'Drie 16e-eeuwse majolica-ovens uit Bergen op Zoom', in: *Westerheem*, jg 56, okt. 2007, p. 376-385.

Book MAUSER, H.M. - *Passie voor penseel en plateel. Leon Senf en H.W. Mauser bij de Porceleyne Fles, 1878-1930*. ISBN 978 90 5994 220 2, 156pp, 250 foto's in full-colour, gebonden uitgave, formaat 22 x 22 cm. € 24,00.

Taxation day - "aardewerk en tegels", zaterdag 13 september, 14.00-16.00 u, in het kader van het 40-jarig bestaan van de Vrienden Nederlands Tegelmuseum, door Ger J.M. de Ree, taxateur bij het programma Schatgraven van TV Gelderland in: Nederlands Tegelmuseum, Eikenzoom 12, 6731 BH Otterlo, 0318-591519.

Symposium "Over de vloer", in het Vredespaleis, Carnegieplein 2, Den Haag, woensdag 8 oktober 2008. Het jaarlijkse Instandhoudingssymposium van de Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten (RACM) is in 2008 gewijd aan vloeren. In diverse lezingen zullen enthousiaste deskundigen uit binnen- en buitenland uitgebreid ingaan op zowel de cultuurhistorische als de technische kant van vloeren.

Auction "Van Sabben Tile Auctions", Ooststraat 32, 3261 KM Oud-Beijerland. Auction of antique Dutch tiles, Art Nouveau tiles, tile pictures, plates, plaques, vases and such-like on Saturday, October 4, 2008 at 11:30. All lots will be laid out during the view days on Thursday October 2 and Friday October 3, from 10:00 to 17:00 and Saturday October 4, from 9:00 to 11.00 a.m. Tiles can still be deposited. Tel. +31 (0)186 621 876. All lots will be shown and described on the website www.tileauctions.nl

PORTUGAL

SOS Azulejo project - Portuguese architecture is known worldwide for its "azulejos", which decorate the exterior and interior walls of hundreds of thousands of Portuguese buildings. Because this kind of cultural heritage is increasingly valued, it is getting more and more tempting for art and antiques burglary and trafficking. Because the number of thefts of historic tiles has risen significantly since the nineties, the Polícia Judiciária decided to implement a crime prevention project against theft, traffic and vandalism of Portuguese historic and artistic tiles and launch a campaign for the protection and conservation of this cultural heritage. Name of the Project: "SOS AZULEJO". More details on http://www.sosazulejo.com/englishsummary.php

SPAIN

Bulletin - *Butlletí Informatiu de Ceràmica*, n° 88-91, January - December 2006. Numero monogràfic especial. ISSN 0213-1978. See detailed content on the electronic version of this bulletin. A publication of the Associació Catalana de Ceràmica Decorada i Terrissa, C/ Sant Honorat 7, 08002 Barcelona, Catalan text. Information on the association, identification sessions, tiles, tiles related ceramics, book reviews. http://www.acatceramica.com ; info@acatceramica.com

Book CASANOVAS, Maria Antonia (coordinación) - *Talaveras de Puebla. Cerámica colonial Mexicana. siglos XVII A XXI*, Museu de Ceràmica de Barcelona, 2007, 143pp. English translation, p. 121-143.

Book Begoña Carrascosa Moliner & Montserrat Lastras Pérez - *La conservación y restauración de la azulejería*, Editorial Universidad Politécnica de Valencia, 2006, Spanish text, 143pp, illustrated throughout in colour, paperback. Order from: Buckland Books. £17.50 buckland.books@tiscali.co.uk ; www.bucklandbooks.co.uk

Electronic Article Begoña Carrascosa Moliner & Montserrat Lastras Pérez - 'La conservación y restauración de la azulejería', Editorial Universidad Politécnica de Valencia. Hyperlink on the electronic version of this bulletin.

Electronic article Elena Díez Jorge - 'Los alicatados del Baño de Comares de la Alhambra, ¿Islámicos o cristianos?', Archivo Español de arte, LXXX, 317, enero-marzo 2007, p. 25-43, ISSN: 0004-0428.

Congress report - *Tradición y modernidad. Cerámica en el modernismo*, Varios autores, Asociación de Ceramología, Agost (Alicante), 2006, 417 págs. 16,5 × 24,5 cm. € 22,50. (see Bulletin 23)

Book TELESE A., SALOMO M., FARRES F., SANCHEZ M. - *Les Rajoles Catalanes d'Arts i Oficis. Catalogue general (1630-1850)*. Over 2500 illustrations. 200 €. Catalan text, French summary. (Copied from: Les informations de l'ABRC)

Congress Report - *El Azulejo, evolución técnica: del taller a la fábrica*, June 2008. Report of the congress held in Onda 7-9 December 2006. Articles, amongst others: 'Azulejos de Egipto y Persia hasta el Barrocco' by Hans van Lemmen; 'La cultura del azulejo en el Mediterráneo durante los siglos XVII, XVIII y XIX' by Wilhelm Joliet; 'La tecnología del azulejo en el siglo XX' by José Luís Porcar. ISBN 978-84-612-4828-5. Asociación de Ceramologia, Ajuntament d'Onda, Fundación del Azulejo "Manolo Safont" C/Paris s/n, 12200 Onda (Castellón), Tel. 964 770 873, info@museoazulejo.org

The objective of this Bulletin is the exchange of information on all kind of events related to the subject of ***ceramic tiles*** and ***tiles related ceramics*** (publications, exhibitions, lectures, ...). This bulletin is published twice a year, in February and September. Please send any useful information to the editor.

Edited by Stichting Vrienden Nederlands Tegelmuseum - European Ceramic Tiles Circle, c/o Caignie Frans, Akkerstraat 3, B-2970 Schilde, Belgium. E-mail: **caignie@scarlet.be**

The European Ceramic Tiles Circle is not responsible for the correctness of the information. Prices are for information only and exclusive post & packing cost.